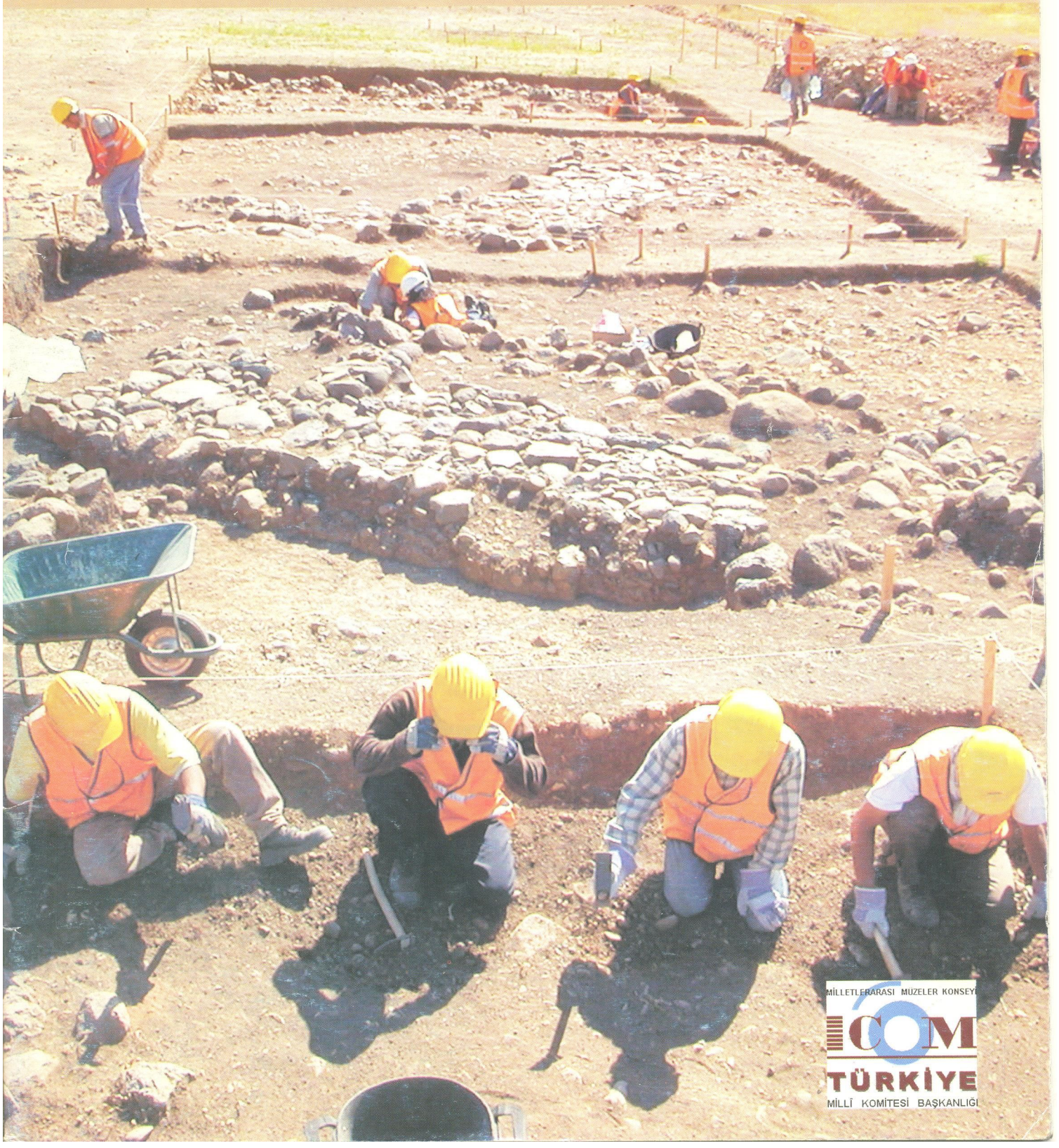
ISSN 1303-3972

İDOL

ARKEOLOJİ VE ARKEOLOGLAR DERNEĞİ DERGİSİ

3 Ayda Bir Yayımlanır OCAK - ŞUBAT - MART 2004 Yıl: 6 Sayı: 20

MİLLETLERARASI MÜZELER KONSEYİ
ICOM
TÜRKİYE
MİLLÎ KOMİTESİ BAŞKANLIĞI

"Memleketimizin Hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ileride tarafımızdan ilmi bir surette muhafaza ve tasniflerinin ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerinde ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehassıslarına kat'i lüzum vardır."

Gazi Mustafa Kemal
21 Şubat 1931 Konya

İDOL

Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Adına Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Adil TIRPAN
Dernek Başkanı
Tel: (0.332) 322 28 94
(0.332) 241 01 06
Fax: (0.332) 381 89 58

Yazı İşleri Müdürü
Nurettin ÇELEM

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Ahmet Adil TIRPAN
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Cevdet BAYBURTLUOĞLU
Prof. Dr. Orhan BİNGÖL
Prof. Dr. Armağan ERKANAL
Prof. Dr. Fahri IŞIK
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN
Doç. Dr. Fikri KULAKOĞLU
Soner ATEŞOĞULLARI

Ön Kapak Resmi
Erzurum Güllüdere Kazısı
GÜ-Arçed Arşivinden

Arka İç Kapak Resmi
Adana-Yüceören 1 nolu kayamezarı

Arka Kapak Resmi
Erzurum Güllüdere Kazısı
GÜ-Arçed Arşivinden

Yazışma Adresi
P.K. 398 06042 Ulus-ANKARA

İletişim
arkeologlar@hotmail.com
Tel & Fax: (0.312) 310 08 76

Dernek Merkezi
Atatürk Kültür Merkezi
2 Nolu Alan
Hipodrom / ANKARA

Aidatlar ve Bağışlar için
T.C. Ziraat Bankası/Ulus Şubesi
255457 Nolu Hesap

Posta Çek Hesabı:Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği
1900323

Yapım
Mustafa ÜÇGÜL

İÇİNDEKİLER

ÇIKARKEN

Prof. Dr. Ahmet Adil TIRPAN 1

MAKALE

Türkiye'nin Mozaik Envanteri Projesi
Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN 3

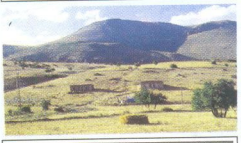

Müslümantepe Kazıları
Dr. Eyyüp AY 7

Sikkeler Üzerindeki Mimari Yapıların Arkeolojik Verilerle Karşılaştırılması
Hacer SANCAKTAR 12

ARAŞTIRMA

Gizemli Kent Göllüdağ
Sema DAYAN 18

SÖYLEŞİ

GÜ-Arçed Müdürü Yrd. Doç. Dr. S. Yücel ŞENYURT İle Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı Projesi Çerçevesinde Yapılan Yüzey Araştırmaları ve Kurtarma Kazıları Konusunda Bir Söyleşi
Soner ATEŞOĞULLARI 21

KORUMA

Korumacılık Tarihimizde Eski Bir Belge
Prof. Dr. Ahmet A. TIRPAN 33

HABERLER

Uluslararası anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)Gazzola Ödülü Meslektaşımız Prof. Dr. Cevat ERDER'E Verildi

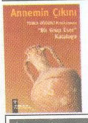

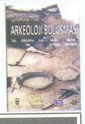
Troya'nın Manfred'i Artık Osman HOCA

Zeugma Kazıları Yeniden Başlayacak 34

YAYIN TANITIMI

Yonca Döğerli Koleksiyonu Annemin Çıkını "Bir Grup Eser" Adlı Katalog Arkeoloji ve Sanat Yayınlarından çıktı
Derleme Soner ATEŞOĞULLARI 38

Çanakkale Troas Arkeoloji Buluşması adlı Kitap Çıktı
Derleme Özgür ÇAVGA 39

DUYURULAR 40

"Dergide yayınlanan yazıların tüm sorumluluğu yazarına aittir."

"Üç Ayda bir yayımlanır."

ISSN 1303-3972

Derginin basılmasındaki katkılarından dolayı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, ICOM Türkiye Milli Komitesi'ne teşekkür ederiz.

SİKKELER ÜZERİNDEKİ MİMARİ YAPILARIN ARKEOLOJİK VERİLERLE KARŞILAŞTIRILMASI

Hacer SANCAKTAR*

Sikkeler üzerindeki mimari yapıların betimlenmesi, kesin olmamakla birlikte İ.Ö. I. yy'ın II. yarısından İ.S. IV. yy'ın ilk yarısına kadar görülür[1]. Roma'da daha erken, Anadolu'da ise daha geç dönemde (İ.S. 88) görülmeye başlar[2].

Tanrılar gibi, tanrılara ait tapınaklar da Roma devlet sikkeleri üzerinde sevilen tiplerden biridir. Sikkeler üzerinde tapınakların hangilerinin betimleneceğini tespit etmek kente ait bir seçimdi.

Mimari yapılar sikkelerin arka yüzlerinde betimlenmiştir, bu sikkelerin ön yüzlerinde ise imparator portreleri betimlenmiştir. Bu sikkeler hakkında İ.S. XVI. ve XVII. yy'da İtalya'da yazılan kaynaklarda sikkelerin arka yüzündeki ana tema için önemli olan binalar; tapınaklar, sunaklar, kemerler, tiyatrolar, amphitiyatrolar, arenalar, kapılar, mezarlar ve köprüler olduğu görülür[3]. Fakat tapınaklar diğer yapılara göre daha çok betimlenmiştir. Bunun nedeni o dönemde kült tapınımına verilen önem olabilir.

Sikkeler üzerindeki tapınak betimlerinden kültle ilgili bütün bilgilere ve yapının mimarisi hakkında doğru bilgilere ulaşamayız; çünkü yapılar orijinal haliyle betimlenememiştir[4]. Sikkeler üzerinde tapınağı bütün ayrıntıları ile betimlemeye çalıştıkları zaman o tapınakla ilgili farklılıklar ortaya çıkar. Bu yüzden mimari betimlerde tapınağın orijinal halinden bir takım önemli özellikleri betimlemeye çalışmışlardır[5].

I- EPHESOS ARTEMİS TAPINAĞI

A- Arkeolojik Verilerle Ephesos Artemis Tapınağı

Tapınak 13 basamaklı bir stylobat üzerinde bulunuyordu. Bu yüksek krepidoma belki de eski ve yeni tapınak arasındaki tek farktı. Tapınak ön yüzünde 8 sütunlu, dipteros planlı ve Ion düzeninde yapılmıştır (Resim 1). Plinius'a göre tapınakta 127 sütun sayısı bulunmaktadır. Bu sütunlardan ön yüzde bulunan 36 tanesi *columnae caelatae* yapılmıştır (Resim 1). Sütun kaideleri Ephesos tipinde ve kanonik yapılmıştır. Sütun gövdeleri üzerine keskin kenarlı, sığ yivler işlenmiştir. Başlıklar Ion başlığı ve kanonik yapılmıştır. Üst yapı 3 fascialı bir architrav, üstte ve altta kymationlarla süslü bir diş sırası ve antemion kabartmaları ile, çörtenleri kapsayan sima ya da kornişten oluşmaktadır. Tapınakta cella uzun ve dar, pronaos ise derin yapılmıştır. Kült heykeli cellanın içinde bulunuyordu[6].

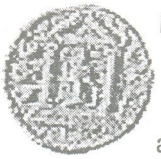
Res. 2

Res. 3

Res. 4

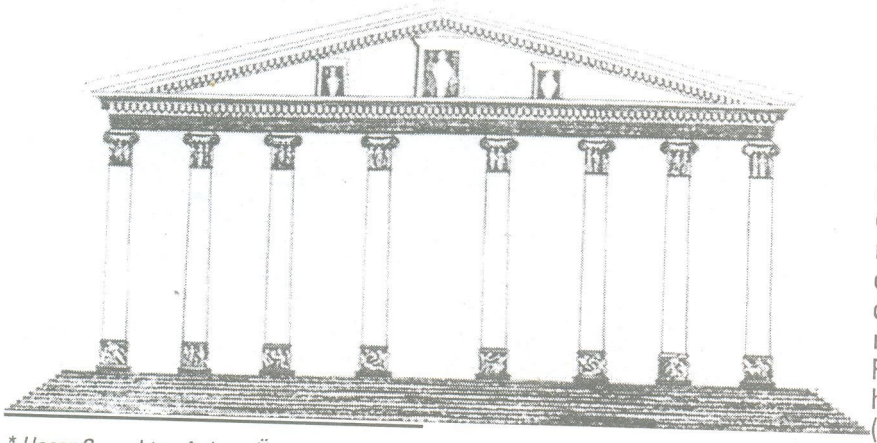
Res. 5

B- Sikkeler Üzerinde Betimlenen Ephesos Artemis Tapınağı

Tapınak sikkeler üzerinde farklı versiyonlarla karşımıza çıkmaktadır. Genellikle 3 basamaklı (Res. 2, 3), bazen de 4 basamaklı stylobat üzerinde betimlenmiştir (Resim 4). Tapınak ön yüzünde 2, 4, 6 ya da 8 sütunlu betimlenmiştir[7] (Resim 3, 4, 5). Sikkeler üzerinde columnae caelatae 6 ya da 8 sütunlu betimlenen tapınaklarda görülürken (Resim 2, 3), 2 ve 4 sütunlu tapınaklarda görülmez (Resim 4, 5). Tapınak sikkeler üzerinde sekiz sütunlu betimlendiği zaman ortadaki sütunlar belirgin bir şekilde ayrılarak, yanlardaki sütunlar birbirlerine yaklaştırılmıştır. Ortada ayrılan boşlukta da kült heykeli betimlenmiştir (Resim 2, 3, 5).

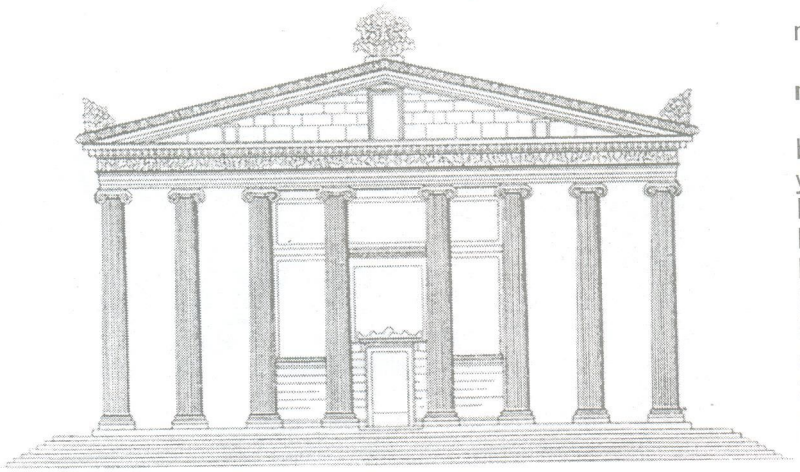
Sütunlar genellikle yivsiz betimlenmiştir. Entablatürde architrav, diş sırası ve sima sitilize edilerek betimlenmiştir. Diş sırası bazı sikkeler üzerinde dış bükey betimlenmiştir (Resim 4). Tympanumda bazen figürler (Resim 3). Bazen de 1 kapı ve 2 pencere betimlenmiştir. Bazı örneklerde ise kapı ve pencereler arasında figürler betimlenmiştir (Resim 4). Alınlıkta bazen de kalkan şeklinde yuvarlak bir figür betimlenmiştir (Resim 4). Antefiksler yarım daire şeklinde betimlenmiştir[8] (Resim 2, 3).

Tapınağın arkeolojik verileri ve sikkeler üzerindeki betimleri doğrultusunda öncelikle *columnae caelatae* tartışma konusudur. *Columna caelataların* sütunların neresinde olduğu, kaidenin hemen üzerinde mi; yoksa başlıkların altında mı olduğu ya da hem kaide üzerinde hem de başlıkların altında olduğu tartışmaları günümüzde de sürmektedir. Fakat sikkeler üzerinde kaidenin hemen üzerinde betimlenmiştir (Resim 3).

Res. 1 Ephesos Artemis Tapınağı

* Hacer Sancaktar, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Bölümü Öğrencisi

Res. 6 Magnesia Artemis Leukophryene Tapınağı

Diğer bir tartışma konusu da tympanumda ki kapı ve pencerelerin olup olmadığı ve ne amaçla kullanıldığıdır. Bununla ilgili açıklamaya Magnesia Artemis Tapınağında değineceğim.

II- MAGNESİA ARTEMİS LEUKOPHRYENE TAPINAĞI

A- Arkeolojik Verilerle Magnesia Artemis Tapınağı

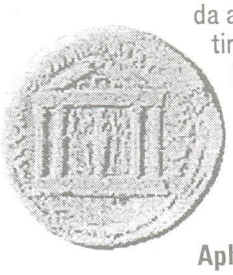
Tapınak önce 7 sonra 6 basamakla çevrili bir podyum üzerinde yükselmektedir. Ion düzeninde 8x15 sütunlu pseudodipteros planlı yapılmıştır (Resim 6). Tapınakta kısa cephelerde 8, yanlarda 15, pronaosun içinde 2, naosun içinde 6, pronaos ve opisthodomosun ante duvarları arasında 2'şer olmak üzere toplam 54 sütun bulunmaktadır. Tapınağın sütun kaideleri Attika tipi yapılmıştır. Kaidelerin üst torusları, kiminde defne yaprakları ile, kiminde de örgü bandı ile işlenmiştir. Sütunlar yivli yapılmış ve Ion düzeninde başlık kullanılmıştır (Resim 6). Orta sütunların belirgin bir şekilde ayrılması ile hem eksen düzenine olan eğim ortaya konmuş hem de Anadolulu bir özellik olarak girişler vurgulanmıştır. Başlıkların üst sınırında Lesbos kymationları bulunmaktadır. Başlıkların taşıdıkları üst yapının ilk elemanı 3 fascialı architravdır. Onun üzerinde Amazonlar ve Grekler arasındaki savaşın konu edildiği friz yer alır. Frizin üzerinde diş sırası, geison, lotus-palmet ve rankelerle bezeli sima, alınlığın köşelerinde akroterlerle üst yapı hareketlendirilmiştir. Typmanumda ortada 1 kapı ve 2 pencere yer almaktadır (Resim 6).

Tympanumdaki 1 kapı ve 2 pencerenin ne amaçla yapıladıkları konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bazılarına göre bu kapı ve pencerelerin boş alanı gölge ve ışık oyunlarıyla hareketlendirmekle kalmayıp, sütunları aşırı bir yükten kurtarmak için yapılmış olmalıdır. Ayrıca yapısal ve estetik sorunlarda olmuş olmalıdır.

Diğer bir görüşe göre bu kapı ve pencereler tanrıçanın epiphanesi[9] için yapılmış olmalıdır. Magnesia'da bulunan bir yazıtta tanrıçanın epiphanesinden bahsedilmektedir. Fakat Prof. Dr. O. Bingöl de bu kapı ve pencerelerin tapınağın içerisinde yer alan kült heykelini mucizevi bir şekilde aydınlatmak amacıyla kullanıldığını düşünmektedir[10].

B- Sikkeler Üzerinde Betimlenen Magnesia Artemis Leukophryene Tapınağı

Tapınak 2 yada 3 basamaklı bir stylobat üzerinde yükselmektedir. Tapınak ön yüzünde 4 sütunlu, Ion düzeninde betimlenmiştir (Resim 7, 8). Sütunlar yivsiz betimlenmiştir. Ortadaki sütunlar belirgin bir şekilde ayrılarak sütunların arasında kült heykeli betimlenmiştir (Resim 7, 8). Bir sikke üzerinde betimlenen tapınağın ön yüzünde heykelin sağında ve solunda 2 yarım sütun üzerinde kült heykeline bir şey uzatır şekilde iki figür betimlenmiştir (Resim 8). Entablatür stilize edilerek ya da ayrıntılar hiç verilmeden betimlenmiştir.Tympanumda 1 kapı ve 2 pencere betimlenmiştir (Resim 7, 8).

Res. 7

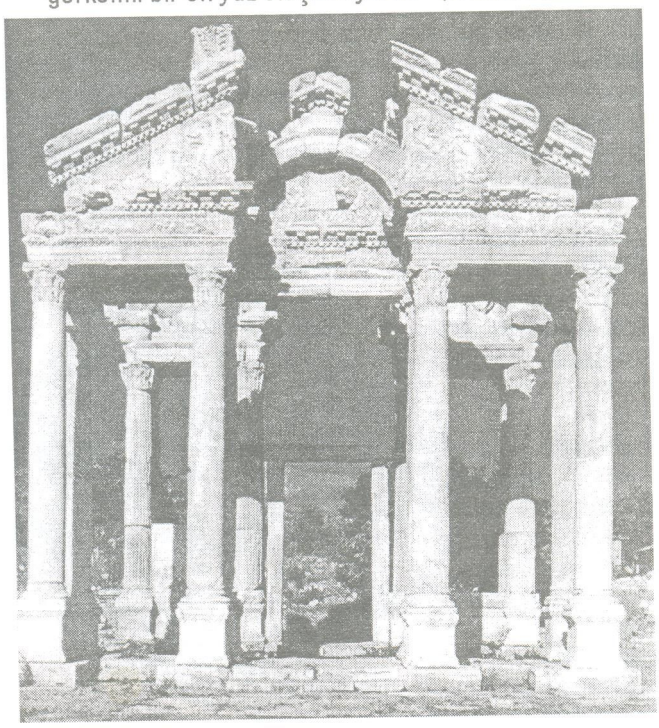

Res. 8

III- APHRODİSİAS APHRODİTE TAPINAĞI TETRAPYLON'U

A- Arkeolojik Verilerle Aphradisias Aphrodite Tapınağı Tetrapylon'u

Tetrapylon, tapınağın doğusunda gösterişli bir anıtsal giriş kapısı olarak inşa edilmiştir. Tetrapylon'un 8 sütunu son yıllarda yapılan çalışmalarla ayağa kaldırılmıştır. Bu göz alıcı kapı olasılıkla İ.S. II. yy'da inşa edilmiştir. Ön yüzünde yivsiz ve arka yüzünde yivli 4'er sütun sırasından oluşmaktadır (Resim 9). Yanlardaki helozon yivli sütunları ile ve güzel işlenmiş kabartmalı alınlık dekorasyonu ile görkemli bir ön yüz oluşturuyordu[11] (Resim 9).

Res. 9 Aphrodisias Aphrodite Tetrapylon'u

B - Sikkeler Üzerinde Betimlenen Aphrodisias Aphrodite Tapınağı Tetrapylon'u

Sikkeler üzerinde Aphrodisias Aphrodite Tapınağı değil de, tapınağın tetrapylonu betimlenmiştir. Tetrapylon genellikle 1 ya da 2 basamaklı bir stylobat üzerinde betimlenmiştir. Bu tetrapylon bütün sikkeler üzerinde 4 sütunlu betimlenmiştir (Resim 10).

Res. 10

Sütun kaideleri farklı versiyonlarda karşımıza çıkar. Bazı örneklerde Ephesos tipi kaide (Resim 11), bazı örneklerde ise Samos tipi ya da Attika tipi kaide betimlenmiştir (Resim 10). Sütun başlıkları Korinth düzeninde ya da Kompozit düzende betimlenmiştir (Resim 10, 11). Sütunlar yivli betimlenmiştir. Ortadaki 2 sütun arasında bırakılan boşlukta kült heykeli betimlenmiştir. Architrav ve friz kısımları, intercolumniumun üstünde kemer oluştururlar. Kemer oluşturan architrav ve friz kısımları helozon şeklinde betimlenmiştir (Resim 10). Bazı örneklerde köşe akroterleri de betimlenmiştir (Resim 10).

Res. 11

IV- PERGAMON ROMA VE AUGUSTUS TAPINAĞI

A- Arkeolojik Verilerle Pergamon Roma ve Augustus Tapınağı

Pergamon Roma ve Augustus Tapınağı arkeolojik verilerle tespit edilememiştir.

B- Sikkeler Üzerinde Betimlenen Roma ve Augustus Tapınağı.

Tapınak sikkeler üzerinde 3 basamaklı stylobat üzerinde, 2 sutunlu betimlenmiştir (Resim 12). Sütunlar yivsiz, sütun kaideleri ve başlıklar üst üstte konmuş 2 torus şeklinde betimlenmiştir (Resim 12). Sütunlar arasında sol tarafta ayakta duran Claudius sütuna dayanan mızrağını tutmaktadır. Sağ tarafta ayakta duran kadın figürü *(Tyche)* sağ eliyle Claudius'a giydirmek için taç uzatmaktadır ve sol eliyle de bereket boynuzu tutmaktadır (Resim12). Entablatürde "ROME ET AVG" yazısı betimlenmiştir (Resim 12). Tympanumda herhangi bir figür betimlenmemiştir (Resim 11). Köşe akroterleri palmet motifleriyle betimlenmiştir (Resim 12).

Res. 12

Diğer bir sikke üzerinde tapınak 5 basamaklı stylobat üzerinde, 8 sütunlu betimlenmiştir (Resim 13). Sütunlar yivsiz, başlıklarda Ion düzeninde betimlenmiştir (Resim 13). Entablatürde "ROMA ET AVG" yazı betimlenmiştir (Resim 13). Tympanumda hiçbir figür betimlenmiştir. Köşe akroterleri palmet motifleriyle betimlenmiştir (Resim 13).

Res. 13

V- PERGE ARTEMİS PERGAİA TAPINAĞI

A- Arkeolojik Verilerle Perge Artemis Pergaia Tapınağı

Ünlü Artemis Pergaia Tapınağının nerede olduğu konusu hala gizemini korumaktadır; şimdiye dek tapınağın hiçbir izine rastlanmamıştır. Böyle bir tapınağın olduğunu yazılı kaynaklardan ve sikkeler üzerindeki betimlerinden biliyoruz[12].

Res. 14

B- Sikkeler Üzerinde Betimlenen Perge Artemis Pergaia Tapınağı

Tapınak sikkeler üzerinde 3 basamaklı bir stylobat üzerinde, 2 sütunlu betimlenmiştir (Resim 14). Sütunlar bazı örneklerde yivsiz betimlenmiştir, bazı örneklerde ise yivli betimlenmiştir (Resim 14, 15). Sütun başlıkları Ion düzeninde betimlenmiştir (Resim 14). Architrav bazı örneklerde çok stilize edilerek betimlenmiştir (Resim 14), bazı örneklerde ise figürler ya da yazı betimlenmeye çalışılmıştır (Resim 15). Akroterler palmet motifleriyle betimlenmiştir (Resim 15). Ön yüzde sütunların arasında Artemis Pergaia'nın kült heykeli, sol boşlukta hilal, sağda yıldız, aşağıda kült heykelinin sağ ve solunda 2 alçak sütun üzerinde griphon betimlenmiştir (Resim 15).

Res. 15

NEOKOROSLAR

Neokorosla ilgili sikkelerin üzerinde imparatorluk kültüne ait tapınaklar betimlenmiştir. Bu tapınaklar betimlenirken sikke üzerinde her birine ayrılan alan küçük olduğundan detayların hiçbiri gösterilememiştir. Neokoros[13] sikkelerde bir arada betimlenen tapınaklar, aslında birbirinden ayrı zamanlarda ve ayrı mekanlarda inşa edilmişlerdir. Bu nedenle yapılara ait özellikleri ve yapıların birbirlerine olan durumlarını, bu sikkelerden öğrenmek imkansızdır[14].

Neokorosluğun kentlere verilmesiyle, bunu temsil eden tapınaklar sikkeler üzerinde betimlenmiştir. Kentlere neokorosluk hakkı kaç defa verilmişse, sikkeler üzerinde de o kadar betimlenmiştir. Örneğin bir kent 2 defa neokorosluk hakkı kazanmışsa, sikkeler üzerinde 2 tapınak, 3 defa kazanmışsa 3 tapınak betimlenmiştir.

EPHESOS'DAKİ NEOKOROSLAR

I- Domitianus ve Hadrianus Tapınakları

A- Arkeolojik Verilerle Domitianus ve Hadrianus Tapınakları

Artemis Tapınağı (bkz. s. 2)

Domitianus Tapınağı (İ.S. 81- 96)

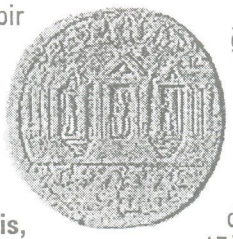
Bütün Roma tapınakları gibi, ön yüzünde 4 sütunlu küçük bir prostylos yapı ve peristasisi 8x13 sütunlu idi. Tapınak 8 basamaklı bir stylobat üzerinde yükseliyordu. Tapınağın bu küçük ölçülerine karşın, yalnız başı ve kolu ele geçen Domitianus'un kült heykeli çok büyüktür. Heykel otururken 5 m. , ayakta durduğunda 7 m. yüksekliğinde olmalıydı. Ephesos kenti bu tapınak yapıldıktan sonra, " Asia'nın birinci ve en büyük metropolü" unvanını ve Roma İmparatorunun " Tapınak koruyuculuğu" özel hakkını elde etmiştir[15].

Hadrianus Tapınağı (İ.S. 117- 138)

Hadrianus Tapınağı Korint düzeninde, 1 naosdan ve 1 portikodan oluşmaktadır. Portikonun ön yüzünde ortada 2 sütun, yanlarda dört köşe birer ayak bulunmaktadır (Resim 16) . Architrav ve onun üstündeki friz yanlarda düz, ön yüzde ise 2 sütunun ortasında kemer biçimini alır (Resim 16). Ortasında *Tyche*[16](kent tanrıçası) heykeli ile süslü olan kemeri, bugün yalnız iki uçtaki parçaları kalmış olan alınlık çevreliyordu. Cella kapısının üzerinde kemer şekilli tympanumda, bir akanthus bezemesi içinden yükselmekte olan bir kız figürü tasvir edilmektedir. Architravın üstündeki yazıtta tapınağın P. Quintilius adlı bir imparator tarafından imparator Hadrianus'a sunulduğu yazılıdır[17].

Res. 16 Ephesos Hadrianus Tapınağı

Res. 17

B- Sikkeler Üzerinde Betimlenen Artemis, Domitianus ve Hadrianus Tapınakları

Ephesos kentinin üçüncü kez neokorluk unvanını almasıyla, sikkeler üzerinde 3 tapınak betimlenmiştir.

Artemis Tapınağı

Sikke üzerinde ortada betimlenen tapınak yüksek bir kaide üzerinde cepheden 4 sütunlu prostylos planlı betimlenmiştir. Ortadaki sütunlar arasında Artemis'in kült heykeli betimlenmiştir. Architrav stilize edilerek betimlenmiştir. Tympanum küre şeklinde bir figür ile ve köşe akroterleri de palmet motifleri ile betimlenmiştir (Resim 17).

Domitianus Tapınağı

Domitianus Tapınağı Artemis Tapınağının sol tarafında perspektif bir şekilde betimlenmiştir. Tapınak 7 basamaklı bir stylobat üzerinde ön yüzünde 2 sütunlu, yan yüzünde de 4 sütunlu betimlenmiştir. Ön yüzündeki sütunların arasında imparatorun heykeli betimlenmiştir. Architrav betimlenmemiştir. Architravın betimlenmemesinin nedeni imparatorun devasa heykelini daha iyi betimlemek için olabilir (Resim 17).

Hadrianus Tapınağı

Hadrianus Tapınağı Ephesos Artemis Tapınağı'nın sağında perspektif bir şekilde 7 basamaklı bir stylobat üzerinde betimlenmiştir. Tapınak ön yüzünde 2 sütunlu, yan yüzünde 4 sütunlu betimlenmiştir. Ön yüzdeki sütunlar arasında imparatorun heykeli betimlenmiştir. Architrav stilize edilerek betimlenmiştir. Tympanumda da küre şeklinde bir figür betimlenmiştir (Resim 17).

II- Artemis, Domitianus, Hadrianus ve Macrinus- Elagabalus Tapınakları

Ephesos kentinin dördüncü kez neokorosluk unvanını almasıyla, sikkeler üzerinde 4 tapınak betimlenmiştir.

A- Arkeolojik Verilerle Artemis, Domitianus, Hadrianus ve Macrinus-Elagabalus Tapınakları.

Macrinus- Elagabalus Tapınağı Arkeolojik verilerle tespit edilememiştir.

B- Sikkeler üzerinde Betimlenen Artemis, Domitianus, Hadrinus ve Macrinus- Elagabalus Tapınakları

Artemis Tapınağı

Tapınak cepheden, yüksek bir podyum üzerinde 4 sütunlu prostylos planlı betimlenmiştir. Sütun başlıkları Ion düzeninde betimlenmiştir. Ortadaki 2 sütun

arasında kült heykeli betimlenmiştir. Architrav stilize edilerek, tympanumda küre şeklinde bir figürle betimlenmiştir (Resim 18).

Res. 18

Domitianus Tapınağı

Tapınak cepheden, yüksek bir podyum üzerinde, 4 sütunlu prostylos planlı betimlenmiştir. Sütun başlıkları Ion düzeninde, imparatorun heykeli de ortadaki 2 sütun arasında betimlenmiştir. Architrav stilize edilerek betimlenmiştir. Tympanumda da 1 kapı betimlenmiştir (Resim18).

Hadrianus ve Macrinus- Elagabalus Tapınakları

Tapınaklar yüksek bir kaide üzerinde perspektif olarak betimlenmişlerdir. Ön yüzlerinde 2 sütunlu, yan yüzlerinde de 4 sütunlu betimlenmişlerdir. Ortadaki sütunlar arasında imparator heykelleri betimlenmiştir. Sütun başlıkları Ion düzeninde betimlenmiştir. Architravları ve tympanumlarında birer kapı betimlenmiştir (Resim 18). Macrinus- Elagabalus (İ.S. 217- 222).

Genel olarak baktığımız zaman sikkeler üzerinde betimlenen mimari yapılarla arkeolojik verilerin karşılaştırılması sonucunda, mimari yapıların sikkeler üzerinde betimlenmesinin ne kadar doğru ya da ne kadar yanlış olduğunu görmekteyiz.

Ephesos Artemis Tapınağı her sikke üzerinde farklı betimlerle karşımıza çıkmaktadır. Bazı sikkelerde 2 ya da 4 sütunlu, bazı sikkelerde ise 6 ya da 8 sütunlu betimlenmiştir. Tapınağın diğer mimari elemanları ise ya hiç betimlenmemiş ya da sadece önemli ayrıntıları betimlenmiştir.

Magnesia Artemis Leukophruene Tapınağı da basmaklarından tutun da alınlığına kadar farklı versiyonlarla betimlenmiştir. Sikkeler üzerinde betimlenen tympanumdaki kapı ve pencereler, son yıllarda yapılan arkeolojik çalışmalarla, tapınakta tespit edilmiştir.

Sikkeler üzerinde betimlenen Aphrodisias Ahprodite Tapınağı Tetrapylon'u orijinal haline daha yakın betimlenmeye çalışılsa da bazı farklılıklar görülmektedir. Sikkeler üzerinde ön yüzde betimlenen yivli sütunlar, arkeolojik verilerle tespit edilen tetrapylonun arka yüzünde yer almaktadır.

Pergamon Roma ve Augustus Tapınağı arkeolojik verilerle tespit edilemediği için, tapınak sadece sikkeler üzerindeki betimlerinden bilinmektedir.

Perge Artemis Pergaia Tapınağı da yazılı kaynaklardan ve sikkeler üzerindeki betimlerinden bilinmektedir. Yazılı kaynaklar tapınağın Ion düzeninde bir tapınak olduğundan bahsetmektedir. Sikkeler üzerinde de Ion düzeninde betimlenmiştir.

Neokoros sikkelerde genellikle birden fazla tapınak betimlenmiştir. Sikkeler üzerinde her bir tapınağa da ayrılan alan küçük ve sınırlı olduğu için mimari yapı elemanlarının hiçbir detayı gösterilememiştir. Çünkü bu sikkelerde amaç tapınakları belirtmek değil, kente verilen tapınak koruyuculuğunu göstermek amacıyla bu tapınaklar betimlenmiştir. Bu sikkelere bakarak yapıların orijinal halini anlamaya çalışmak ise çok yanlış olur.

Sikkeler üzerindeki mimari betimler bize her zaman yapıların orijinal haliyle ilgili doğru ve net bilgiler sunmadığı için yapıların rekonstrüksiyonları yapılırken sikkeler üzerindeki betimlenen mimari yapılara güvenilmemelidir.

KISALTMALAR

ANSMN American Numismatic Society's Museum Notes
ASTD Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi
ERC Essays In Roman Coinage
NNM American Numimatic Society's Numismatics Notes and Monography
RCPLE Roman Coins and Public Life under the Empire
RIC Roman Imperial Coinage

KAYNAKÇA

Akurgal, E. :Anadolu Uygarlıkları, Net Turistik Yayınlar AŞ., İstanbul, 1987.

Anabolu, M. U. :İstanbul ve Anadolu'daki Roma İmparatorluk Dönemi Mimarlık Yapıtları, Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul, 2001.

Anabolu, M. U. :"Küçük Asya Şehir Sikkeleri Üzerindeki Mimarlık Yapıtları İle İlişkili Olan Resimler II", ASTD II, İzmir, 1983.

Arslan, M. :Museum Of Anatolian Civilizations Roman Coins, Ana Basım A. Ş. , İstanbul, 1992.

Atlan, S. :1947 – 1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1976.

Baydur, N. :Roma Sikkeleri, Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1998.

Bean, G. E. :Eski Çağda Ege Bölgesi, Arion Yayınevi, 1995.

Bean, G. E. :Eskiçağda Güney Kıyılar, Arion Yayınevi, 1997.

Burnett. A. :Buildings and Monuments on Roman Coins, RCPLE, The University Of Mıchigan Pres, 1999.

Butcher, K. :Roman Provincial Coins, Seaby, London, 1988.

Carson, R. A. G-Sutherland, C. H. V. :Essays In Roman Coinage Presented to H. Mattingly, At The Universty Pres, Oxford, 1956.

Drew-Bear, T. :"Representations of Temples on the Greek Imperial Coinage", MNANS 19, 1974.

Erhat, A. :Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1989.

Haselberg, I. :Appearance and Eserce Refiments of Classical Architectura :Curvature, Philedelphia, 1999.

Karwiese, S. :Antik Nümismatiğe Giriş, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1995.

Liberati, A.M. - Bourbon, F. :Splendours Of The Roman World, Thames and Huldson, 1996.

Macdonald, D. :The Coınage Of Aphrodisias, London, 1992.

Saltuk, S. :Arkeoloji Sözlüğü, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997.

Sevin, V. :Anadolu Uygarlıkları III Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi, Görsel Yayınlar, 1982.

Şahin, M. :Anadolulu Bir Mimar Hermogenes, Ege Yayınları, 2002.

Tomlinson, R. A. :Yunan Mimarlığı, Homer Kitabevi, İstanbul, 2003.

Thorpe, M. :Roma mimarlığı, Homer Kitabevi, İstanbul, 2002.

Trell, B. L. :"The Tempel Of Artemis At Ephesos", NNM No. 107, New York, 1945.

LEVHALARIN LİSTESİ

DARPHANE	TAPINAK	İMPARATOR	KAYNAKÇA
1-	Ephesos Artemis		Anadolu Uygarlıkları.
2- Ephesos	Artemis	Hadrianus	"The Temple Of Artemis At Ephesos", *NNM.*
3- Ephesos	Artemis	?	Bildings and Monuments on Roman Coinage, RCPLE.
4- Ephesos	Artemis	Claudius	Essays In Roman Coinage.
5- Ephesos	Artemis	Elagabalus	"The Tempel Of Artemis
6-	Artemis Leukophryene		*Hermogenes*
7- Magnesia	Artemis Leukophryene	Hadrianus	"The Temple Of Artemis At Ephesos", *NNM.*
8- Magnesia	Artemis Leukophryene	Hadrianus	a.g.e.
9-	Aphrodite	Hadrianus	*Splendours Of The Roman World.*
10- Aprodisias	Aphrodite	?	*The Coinage of Aphrodisias.*
11- Aprodisias	Aphrodite	?	a.g.e.
12- Ephesos	Pergamon Roma ve Augustus	Claudius	*Museum Of Anatolian Civilizations.*
13- Ephesos	Pergamon Roma ve Augustus	Augustus	*Essays In Roman Coinage.*
14- Perge	Artemis Pergaia	?	*Essays In Roman Coinage.*
15- Perge	Artemis Pergaia	Elagabalus	*1947- 1967 Yılları Side Kazılarında Elde Edilen Sikkeler.*
16-	Hadrianus		*Splendours Of The Roman World.*
17- Ephesos	Artemis, Domitianus ve Hadrianus	Septimius Severus	"The Temple Of Artemis At Ephesos", *NNM.*
18- Ephesos	Artemis, Domitianus, Hadrianus ve Macrinus-Elagabalus	Elagabalus	a.g.e.

Dipnotlar

[1] Baydur, N. : Roma Sikkeleri, 1998.
[2] Atlan, S. : 1947-1967 Yılları Side Kazıları Sırasında Elde Edilen Sikkeler, 1976, s. 26.
[3] Atlan, S. : Side Kazıları, s. 26.
[4] Burnett, A. : " Buildings and Monuments on Roman Coins" RCPLE, 1999, s. 137.
[5] Kevın, B. : Roman Provincial Coins, 1988, s. 57-59.
[6] Kevın, B. : RPC, s. 57-59.
[7] Akurgal, E. : Anadolu Uygarlıkları, 1987, s. 326-332.
[8] Burnett, A. : Buildings, s. 147.
[9] Trell, B. L. : The Temple, s. 5.
[10] Epiphane: Tanrının kendisini mucizevi bir şekilde insanlara göstermesidir.
[11] Şahin, M. : Hermogenes, s. 19-23.
[12] Akurgal, E. : Anadolu, s. 396.
[13] Bean, G. E. : Eskiçağda Güney Kıyılar, 1997, s. 28, 38-40.
[14] Neokoros: Tapınak koruyuculuğu.
[15] Anabolu, M. U. : "Küçük Asya Şehir Sikkeleri Üzerindeki Mimarlık Yapıtları İle İlişkili Olan Resimler II", ASTD II, 1983, s. 1.
[16] Akurgal, E. : Anadolu, s. 344.
[17] Tyche: Latince adı Fortuna olan bu tanrıça uygun olan kader, şans ve umulmayan başarı tanrıçasıdır.
[18] Akurgal, E. : Anadolu, s. 340.